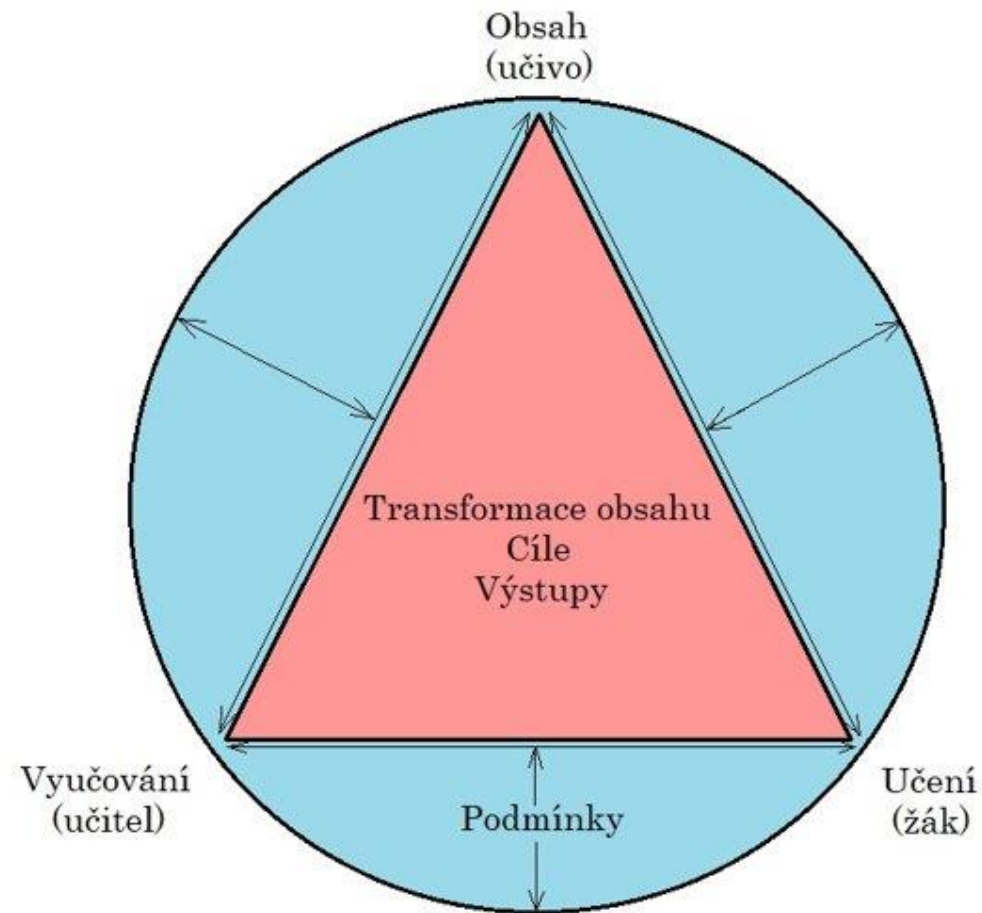

6. Didaktická interakce učitel – žák v tělesné výchově

Mgr. Jiří Sliacky, Ph.D.

Katedra tělesné výchovy a společenských věd (EDUC)

Prvky vzdělávacího procesu

Vzdělávací proces je **interakcí mezi učitelem a žákem**, při které za daných **podmínek** dochází prostřednictvím učitelova **vyučování** a žákova **učení** zprostředkovaného **obsahu (učiva)**, jak k vytváření nových **hodnot** ve znalostech, dovednostech a postojích žáka, tak v pedagogických kompetencích učitele.

Interakce učitel – žák

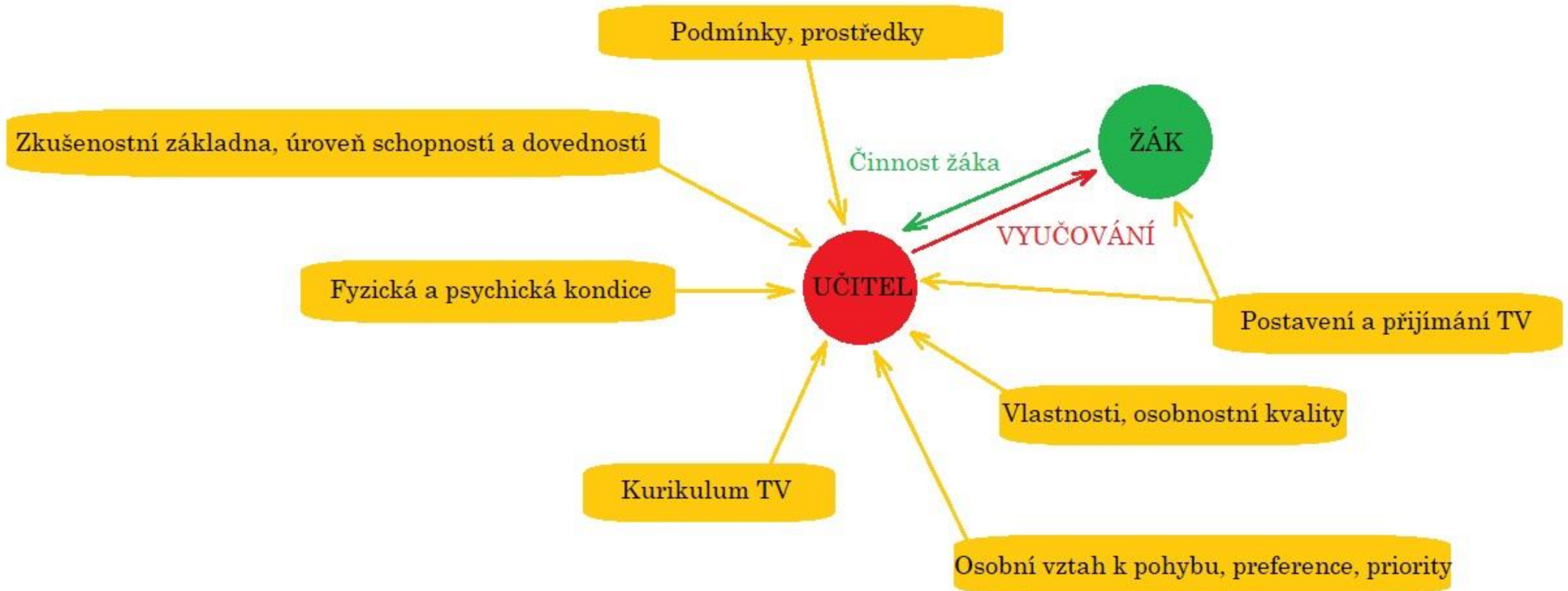
- interakci můžeme chápat jako propojení činností lidí a jejich sociálních vztahů
- vzájemná komunikace, vzájemné působení a ovlivňování obou stěžejních prvků vzdělávacího procesu
- skrze tuto interakci jsou naplňovány vzdělávací cíle
- kromě didaktických kategorií ovlivňuje kvalitu a efektivitu interakce i řada kategorií pedagogických, psychologických, sociologických...

Učitel jako objekt i subjekt vzdělávacího procesu

- jako **objekt** ovlivňuje učitel průběh vzdělávacího procesu svou kvalifikací, odpovědností za výsledky vzdělávacího procesu, znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi
- jako **subjekt** vstupuje do vzdělávacího procesu prostřednictvím svých osobnostních vlastností, postojů, hodnot a mírou fyzického i psychického zdraví
- objektivní a subjektivní stránku působení učitele ve vzdělávacím procesu od sebe nelze oddělit, jedna druhou neustále ovlivňuje a navzájem se prolínají

(Rychtecký, Fialová, 1998, s. 102)

Faktory ovlivňující pedagogickou práci učitele TV

Specifika výuky TV

- primárním projevem ve výuce je pohyb (fyzická náročnost)
- prostory pro výuku (tělocvičny, hřiště, bazény, sjezdovky...)
- organizace a průběh výuky a z toho plynoucí specifika komunikace, zajišťování bezpečnosti, práce s prostorem...
- častá potřeba vystoupení ze své komfortní zóny (žák i učitel) a tedy intenzivní a svým způsobem nezbytný rozvoj ochoty pomoci, vzájemné podpory a důvěry, pochopení, tolerance...
- častá a očekávaná organizace navazujících aktivit nad rámec běžné výuky (kurzy, soutěže, turnaje...)

Struktura osobnosti učitele TV

1. Tělovýchovně pedagogická zaměřenost

- zájem o TV a sport
- vztah k dětem

2. Vědomosti a dovednosti

- všeobecně vzdělávací
- tělovýchovné
- pedagogicko psychologické
- biomedicínské

3. Schopnosti

- pohybové
- percepční

- komunikativní
- organizační
- mentální a tvůrčí
- didaktické
- akademické

4. Vlastnosti

- mravní
- volní
- psychomotorické
- sociální role

(Rychtecký, Fialová, 1998, s. 105)

Rozvoj osobnosti učitele a její dynamika

- základním projevem osobnosti učitele je její neustálý vývoj
- na základě zkušeností dochází k přeměnám struktury osobnosti učitele do nových funkčních vztahů a úrovní a k vytváření nových životních a pedagogických strategií
- z tohoto pohledu nelze ani dospělost považovat za konečný stav
- osobnost učitele tedy ovlivňuje vzdělávací proces, který učitel realizuje se svými žáky, ale zároveň tento vzdělávací proces působí na osobnost učitele

Kompetence učitele (nejen) TV

- **kompetence** chápeme jako specifický soubor znalostí, dovedností, zkušeností, postojů, ale také například metod a postupů, které jedinec efektivně využívá k řešení úkolů a životních situací, a které mu umožňují další osobní rozvoj
- řada možných úhlů pohledu a tudíž možných způsobů členění
- jednotlivé struktury kompetencí potom identifikují jaké znalosti, dovednosti, zkušenosti... učitel potřebuje a propojují je s určitým profesním rámcem (k čemu a jak je bude používat)

Kompetence učitele (nejen) TV

- **spouštěcí kompetence** (zahrnují především pedagogické dovednosti připravit, realizovat a hodnotit výuku)
- **růstová kompetence** (umožňují samostatný profesionální rozvoj učitelovy osobnosti, opírající se o jeho sebereflexi, tj. zejména schopnost analyzovat vlastní pedagogickou činnost a promyšleně ji zdokonalovat)
- **výzkumná kompetence** (umožňují učiteli, aby zkoumal vlastní pedagogickou činnost a na základě tohoto zkoumání ji zlepšoval)
(Koetsier, Wubbels a Korthagen, 1996)
- kompetence psychodidaktické
- kompetence pedagogické
- kompetence komunikativní
- kompetence diagnostické a intervenční
- kompetence poradenské a konzultativní
- kompetence reflexe vlastní činnosti
(Spilková, 1997, s. 62)

Kompetence učitele (nejen) TV

Nové výzvy a aktuální problémy:

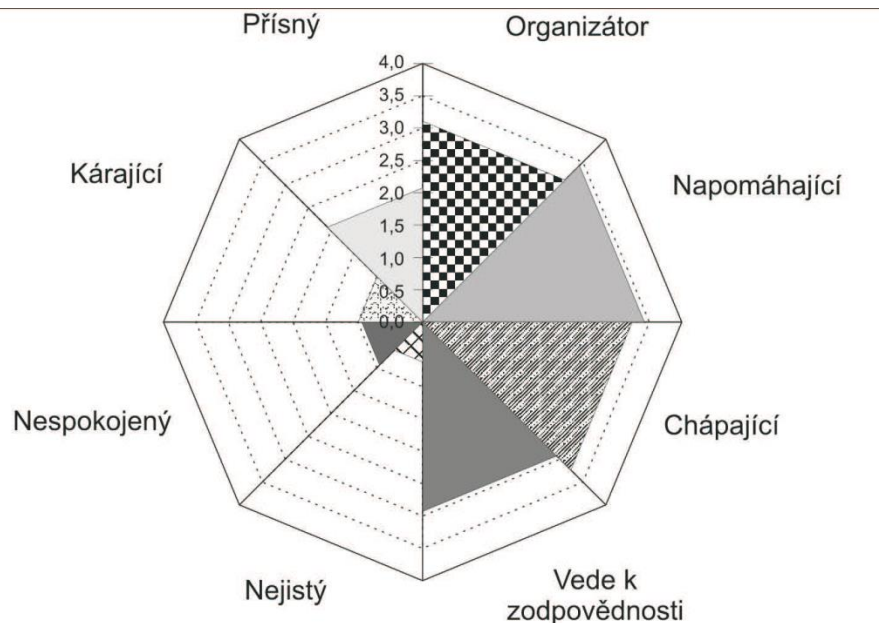
- proces integrace v rámci výuky TV (integrace žáků se SVP a žáků mimořádně nadaných)
  - znalost typu a charakteristiky zdravotního postižení
  - spolupráce se SPC
  - možnosti školy, pedagogové, spolužáci, rodiče
  - realizace zdravotní tělesné výchovy
- Kompetenční rámec absolventa a absolventky učitelství

Učitel TV v interakci se žákem

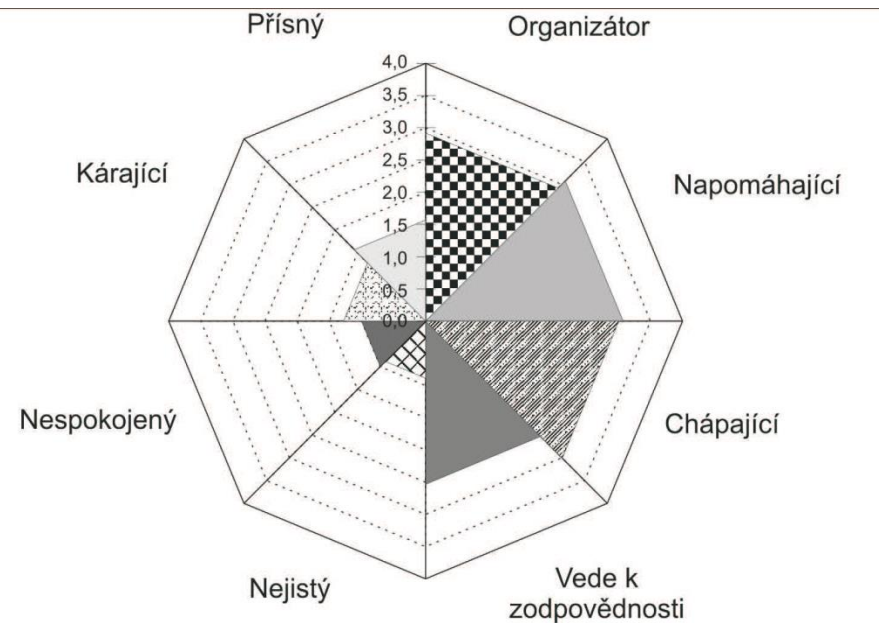
- **autorita učitele** (formální X neformální)
- **učitelovo pojetí výuky** (způsob učitelova uvažování o edukační realitě a jeho pedagogického jednání – co a jak chce dělat, co on sám považuje za důležité, co za okrajové, jaké preferuje způsoby řízení, jak se rozhoduje, co jej motivuje a co demotivuje, podle čeho hodnotí pedagogickou skutečnost...)
- součástí pojetí výuky je i **vyučovací styl**, který je relativně stálý a nezávislý na typu, obsahu a podmínkách činnosti (zahrnuje obvyklý způsob chování, osobnostní rysy a vlastnosti, oblíbené formy a metody práce, rozsah rejstříku sociálních rolí, jako např. mentor, konzultant, poradce...)

Interakční styly učitelů TV

Dominantní typy interakčních stylů učitelů TV jejich pohledem a pohledem jejich žáků:

Typ 4 (učitelské sebeposuzování)

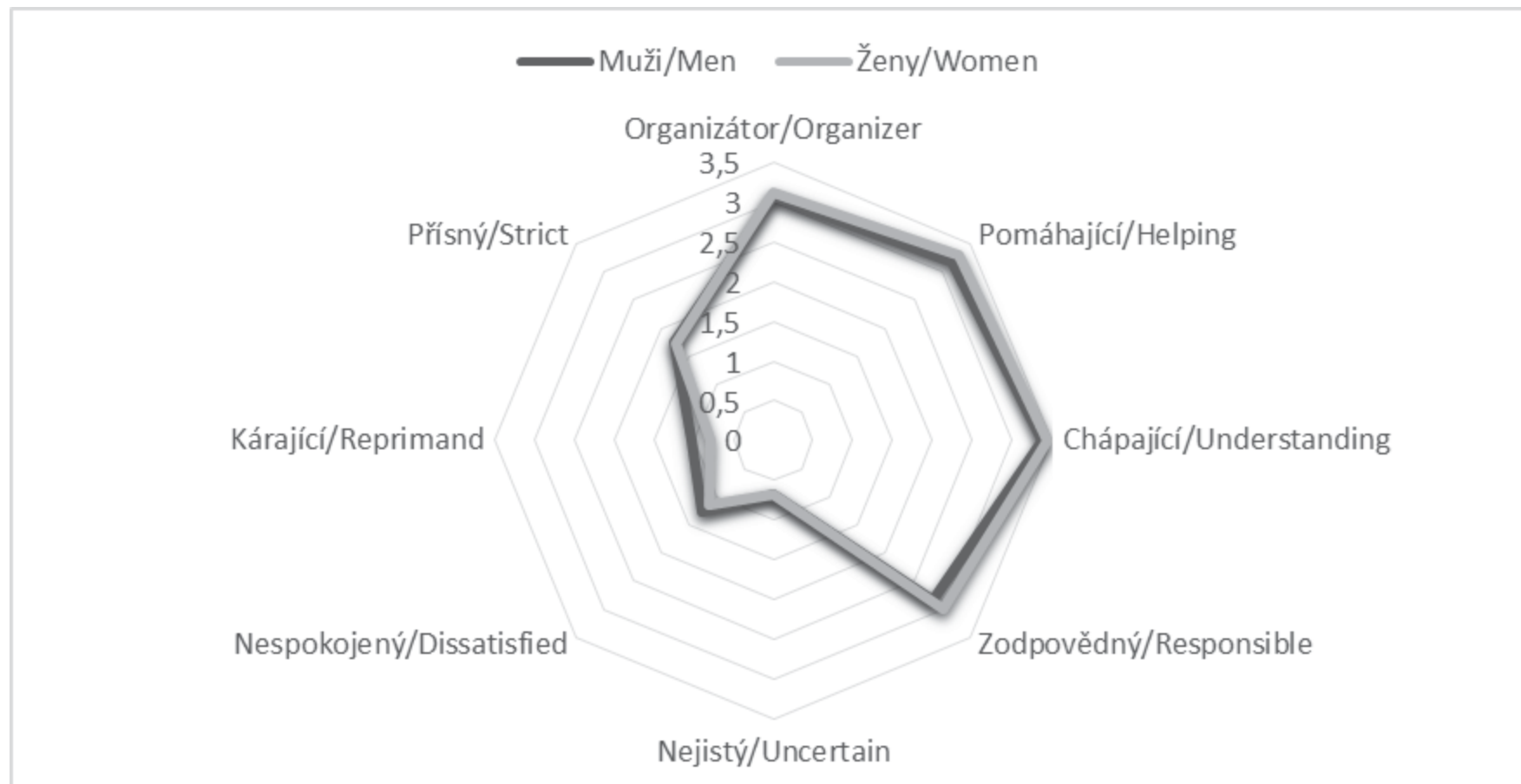

Typ 4 (žákovské posuzování učitelů)

(Janíková, 2011, s. 141)

Interakční styly učitelů TV

Porovnání interakčních modelů učitelů TV na základních a středních školách:

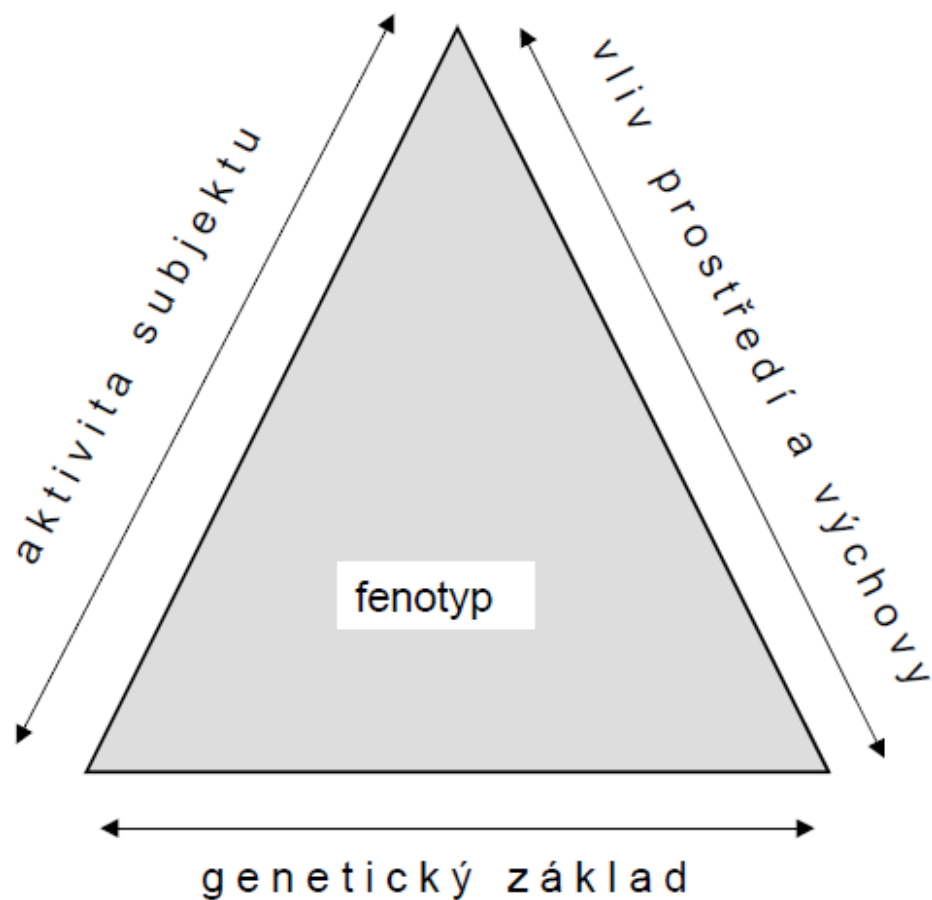

(Kotlík, Jansa, 2016, s. 300)

Žák jako objekt i subjekt vzdělávacího procesu

- žák je primárně chápán jako **objekt** působení učitele, projektu vzdělávání a daných podmínek
- žák ale také tyto působící podněty hodnotí, podněty ovlivňují jeho postoje a názory a také si k nim vytváří nějaký osobní vztah, čímž se stává zároveň **subjektem** vzdělávacího procesu
- žák tedy není pouze pasivním příjemcem vzdělávacích a výchovných podnětů, ale aktivním spolutvůrcem svého vzdělávacího procesu

Ontogenetický vývoj jedince

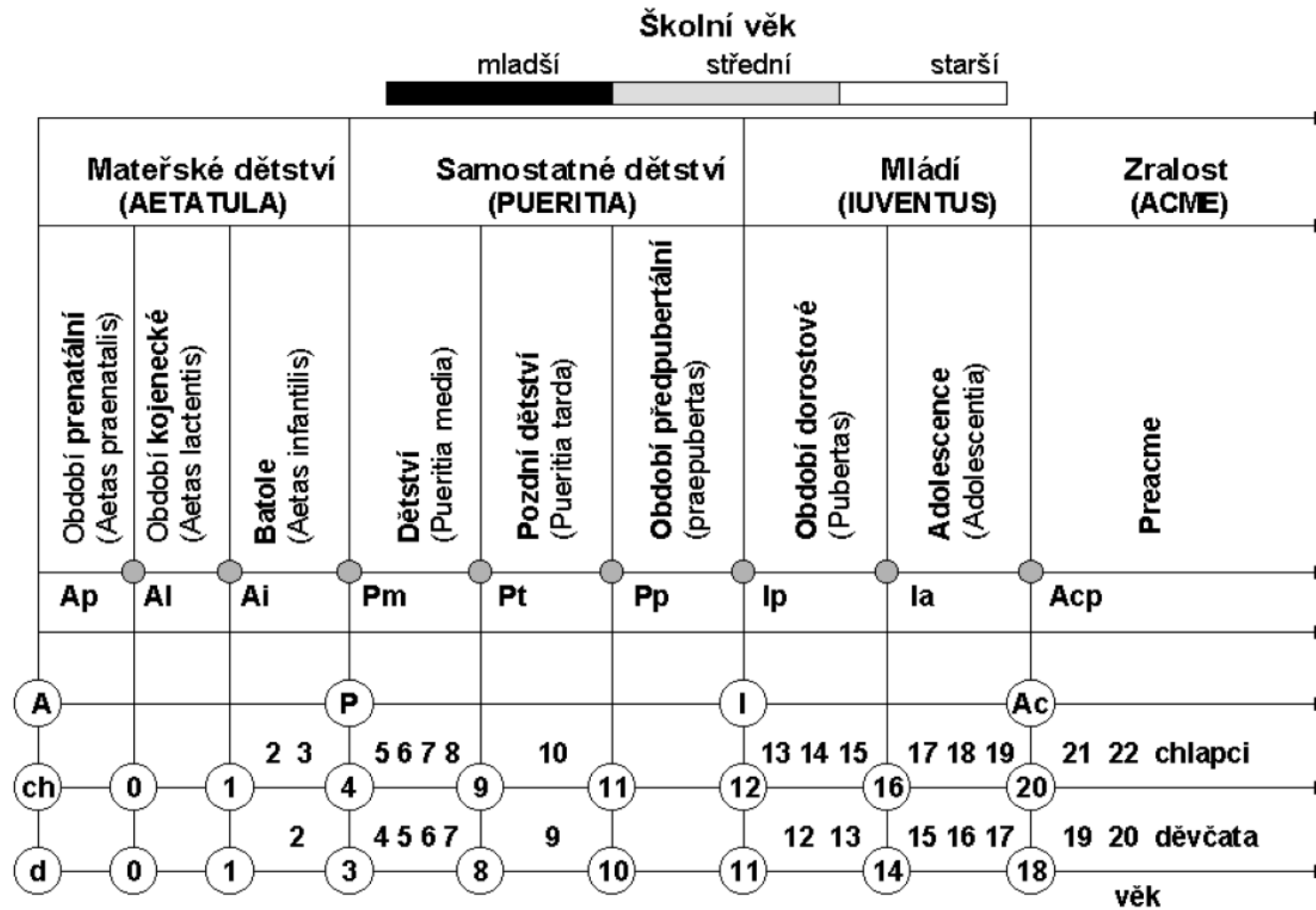

(Rychtecký, Fialová, 1998, s. 44)

Fenotyp je soubor všech pozorovatelných vlastností a znaků živého organismu.

Periodizace vývoje jedince a senzitivní období

(Rychtecký, Fialová, 1998, s. 45)

Mladší školní věk

- 6 (7) – 10 (11) let
- růstové změny ve výšce a hmotnosti
- vysoká funkční adaptabilita na tělesnou zátěž
- rovnoměrný vývoj kondičních schopností
- přirozená motorika, imitační učení
- přechod od hry k vážné činnosti
- rozvoj abstraktního myšlení
- prohlubování socializace a integrace
- rozvoj zájmů

Střední školní věk

- 10 (11) – 14 (15) let
- progresivní růst (končetiny rychleji), rychlé růstové změny (nekoordinované pohyby, problematická souhra těla)
- rozdíl ve výkonnosti dle pohlaví (chlapci větší aerobní vytrvalost, rychlost, explozivní síla)
- emoční labilita
- změny v postupech učení a chování (vyšší rychlost učení, nižší potřebný počet opakování)
- osamostatňování

Starší školní věk

- 14 (15) – 18 (19) let
- snížení tempa růstu, rozvoj konečného somatotypu
- nárůst svalové hmoty u chlapců, podkožního tuku u dívek
- rozvoj silových (anaerobních) schopností
- snižování pohyblivosti v kloubech
- koncentrace pozornosti, konzistentní motivace, cílevědomý přístup
- rozpor mezi fyzickou a sociální dospělostí
- vyšší emocionální stabilita a odpovědnost, stabilizace vývoje osobnostních vlastností
- úsilí po nezávislosti

Žáci a jejich pohybové návyky

- Národní zpráva o pohybové aktivitě českých dětí a mládeže
  - Fakulta tělesné kultury, Univerzita Palackého v Olomouci
  - [výstupy a zjištění](#)
- Tělesná zdatnost žáků na základních a středních školách
  - organizováno a koordinováno Českou školní inspekcí
  - [výstupy a zjištění](#)
    - v případě 19 % žáků 3. ročníku základní školy spadá jejich výsledek ve dvou testech, v případě 12 % žáků ve třech testech a v případě 6 % žáků ve všech čtyřech testech do kritické zóny zdatnosti
    - v případě 16 % žáků 7. ročníku základní školy spadá jejich výsledek ve dvou testech, v případě 12 % žáků ve třech testech a v případě 10 % žáků ve všech čtyřech testech do kritické zóny zdatnosti
    - v případě 22 % žáků 2. ročníku střední školy spadá jejich výsledek ve dvou testech, v případě 18 % žáků ve třech testech a v případě 15 % žáků ve všech čtyřech testech do kritické zóny zdatnosti

Použité zdroje

JANÍKOVÁ, Marcela. *Interakce a komunikace učitelů tělesné výchovy*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-208-6.

KOETSIER, C. P., T. WUBBELS a F. KORTHAGEN. *Partnership and Cooperation between the teacher education institute and the schools: A precognition for structured learning from practice in school based programmes* [Prezentováno na ATEE Conference, Glasgow]. 1996.

KOTLÍK, K. a P. JANSA. Interakční styly učitelů tělesné výchovy na základních a středních školách. *Studia Kinanthropologica*. 2016, XVII(3), 297-303.

RYCHTECKÝ, Antonín a Ludmila FIALOVÁ. *Didaktika školní tělesné výchovy*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-659-7.

SPILKOVÁ, V. *Proměny primární školy a vzdělávání učitelů v historicko-srovnávací perspektivě*. 1. vyd. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997.